

הַלְבוּת תַּפְּלָה סִימָן קטו קיו

לקרות, אָבֵל בְּשֹׂאמֵר אוֹתוֹ (ג) דָּרָךְ תַּפְּלָה וּבִקְשָׁה מִתָּר. ומִכָּל מִקּוֹם אִם אוֹמֵר מִזְמוֹר שְׁלֹם (ד) אֶסוּר לְשִׁנוֹת מִלְשׁוֹן יַחֲדֵי לְרִבִּים אוֹ לְהִפָּךְ (טוֹר וְהוֹרָא"ש פֶּרֶק הַקּוֹרֵא עוֹמֵד בִּשְׁם הַר"י):

קיו דיגו ברפת השנים, ובו ה' סעיפים:

א *ברפת (ב) (6) [א] השנים צריך לומר בה בימות הגשמים 'ותן טל ומטרי'. ב'מתחילין לשאל מטר בחוצה לארץ (ב) *בתפלת ערבית (ג) של יום (ג) ששים אחר תקופת תשרי (ויום התקופה הוא בכלל (ג) (ד) הששים, הגה"מ פ"ב). (7) [ד] (ה) ובארץ ישראל מתחילין לשאל (ו) מליל ז' במרחשון. (ז) ושואלין *עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאל: ב' היחידים הצריכים למטר בימות החמה (ח) אין שואלין אותו בכרפת השנים אלא (ט) (ט) ב'שומע תפלה'. וְאֶפְלוּ עַד גְּדוּלָה קִנְיָנָה אוֹ אֶרֶץ אַחַת בְּלָה, כִּמוֹ סִפְרָד בְּכֻלָּהּ אוֹ אֶשְׁכֵנּוּ בְּכֻלָּהּ, מִיַּחֲדִים דְּמוּ, ב'שומע

א ברכות ל"ג
ב תענית י"ג טור
ג שם הראשון ד שם
ד כנסת ה סוף פרק
ה קטא דתענית

שערי תשובה

בנוכח הברכה זו הקבוצה כפופות תחילתי הגוף, וכבר"י כתב שפסוק גדולי ישראל מרגלא כפסיתו לומר כן, ומיבש דברי הש"ס ע"ש. ובתשובתו כר"י מולכו כתב שאם צריך להתפלל על החולה בדין בש"ת, והנינו תפלה כפופה, ובכפופה כפופה לבר, וסבר"י כתב על זה, שמעתי מסם רבנו ג' שמי מהפלים בברכה רפאנו וכן אני נוהג עכ"ל: [6] השנים, עב"ט. ועני כש"צ: וברך שנתנו בלתי וא"ו והננו קפוצה, ומ"ש באבודקתם שנתנוהו הוא ט"ס שברו אומר הכף והיה אחריתה, לשון יחיד ע"ש, ונראה דגם בנפש אשכנזים שאין אויבים והיה אחריתה מ"י אין לשנות לומר שנתנוהו רק שנתנו בקט"ץ הנין וכן הפנוג: [7] ובא"י. עב"ט. וכתב בר"י, כן א"י שנה"א בא"י ב"ו חשון ושאל מננהג א"י ימים מוצעים, ושוב תור לח"ל, כיון שהתחיל לא

יש לו אשה ובנים בא"י אע"פ שאין דעתו לחזור בימי הגשמים שואל כבני א"י, מוהר"ק ו"הלק"ט ח"א סי' עד. שמעתי מהרב מהור"א יצחקי וזה"ה ששמע ממנה"י מולכו וזה"ה שמהר"י גוטה ז"ל וכתב גדולים אחרים שחלקו על מוהר"ק ש כוה וכתבו דשואל כבני ח"ל וכן פסק בתשובת דבר"שמואל סי' שכג. ופירי חדש פסק שבני א"י ששאלו לח"ל כל זמן שנתנם לחזר בכל אותה שנה לא"י שואל כבני א"י, ואם אין דעתם לחזר אלא אחר שנה או שנתים כמו שליח א"י, אנפ"י שיש להם אשה ובנים בא"י שואל כבני ח"ל ע"ש: (8) בש"ת. ונראה דלפ"ו כ"ש שיש לנו לשאל מטר אחר ד' מרחשון תוך ס' לתקופה בש"ת לשצריכין לקח, דהא אפילו בתקופת תמוז דיסטן קללה הם, שואלים בש"ת. וכתב ט"ו הא דצבור מטר להתפלל בש"ת הנינו בשמתפללין בלחש אכל לא יאמר אותו הש"י"ן בקול רם אפילו בש"ת. והס"ח כתב, קבלתי שלא

באר היטב

בענינו רק נאה בענינו, רש"ל וכתב"ג ופ"ח, אכל המ"א כתב שאין לזוז מן הפנוגה שאומרים נאה נא בענינו ושכן הוא במגלה עמקות: (6) השנים. צ"ל ושבענו משוכך ולא משוכה, הרא"ש ורש"ל. ועט"ו כתב, קשהו בדרך יאמר משוכך וכשהוא בעיר יאמר משוכה, ע"ש הש"ס, ובסודור הרא"י ו"ל כתב משוכה: (3) ס'. כלומר בתפלת ערבית שמתחיל יום ס': (2) הס'. כלומר יום שפלה בו התקופה מחשבינן מכלל הס' אפילו אם התקופה נופלת בחצי יום או אח"כ, רק שיהא קצת קדם הלילה, ולעולם ב' ימים בין התקופה להשאלה, דאם התקופה ביום א' השאלה בתפלת ערבית השניקה ליום ד': (7) ובא"י. לפי ששם צריך לגשמים יותר לפי שגבוה היא מכל הארצות. מי שצא מא"י לח"ל, אם

באר הגולה

*בתפלת ערבית. כתב הס"ח יאמ"ס בשם הפרי תרש, ובריא"ב אם התפלל ושכח "טל ומטר", מונין מעת לעת; ולפי זה כיון דאין תקופת תשרי נופלת אלא בג' שעות או בט' שעות בלילה או ביום, ולעולם אין צריך לחזר בתפלת מערב הראשונה, כיון שצריך לא נשלם ס' יום מעת לעת, וכן אם התקופה נופלת ביום, אין צריך לחזר אפילו בתפלת שחרית להתפלל קדם ג' שעות ביום, וכשנופלת בט' שעות ביום ומתפלל מנחה קדם ט' שעות, גס"כ אין צריך לחזר, עד כאן לשונו. והפרי"מ קודם הביא להפרי חדש וכתב עליו: ואינו יודע אם לסמך עליו בזה, כי אין הלכה כאבי העזרי בזה, ועל-יב"פנים מתיב להתפלל ומתנה, ככתיבן קו סיף א' ע"ש. ובספר מחזיקי הדת פסק בהדיא דלא כפרי חדש, וגם הפעל דרך החיים לא הוכיח כלל שום נפקאמנה בין יום ראשון לשאר ימים, וגם מכאור הג"א משמע לבאור דהס"ח לא דאין הלכה כדבר"י בזה: * עד תפלת המנחה. ואם טעה במערב ליל ראשון של פסח והתפלל תפלת שמונה עשרה של חל ונפטר לאחר שהתחיל "ברך עלינו", שהדין הוא שצריך לסיים כל אותה ברכה, כמו שכתוב בסימן רסח, אינו אומר "טל ומטר" כיון שגם העבדו אינם אומרים. ואם טעה השאלה ביום שבת, וטעה והתפלל של חל והתחיל "ברך עלינו", גס"כ אינו אומר "טל ומטר". כיון שהעבד צריך לא התחילו, והס"ח

משנה ברוכה

למדבר בנוכח: (ג) דרך תפלה וכו'. ויכול להתפלל (8) על חוליים (1) ב"רפאנו" (2), ויאמר: רפא נא פכ"פ (3) רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל. והני מלי שלא בפניו, (1) אכל בפניו אין צריך להזכיר שמו: (ד) אסור וכו'. רוצה לומר, אפילו אם אמרו דרך תפלה, וקצאנו אומרו דרך תפלה, (1) גם להג"ה אסור אפילו פסוק אחר: א (א) השנים. הג"ח 'ושבענו משוכך' (1) מ"א בשם הרא"ש ורש"ל, ובסודור הג"א משוב "משוכה" (2) בתפלת ערבית. עין בבאר הלכה: (ג) של יום ששים. כלומר, בתפלת ערבית שמתחיל יום ששים, (6) ונא יכריז השמש לא אחר הקדוש קדם התפלה "טל ומטרי" (2) בכדי שידעו לומר 'ותן טל ומטרי', ואם לא הכריזו, אף-על-פי-כן יאמרו: (ד) הששים. כלומר, יום שפלה בו התקופה מחשבים מכלל הששים, אפילו אם התקופה נופלת בחצי יום או אחר-כך, רק שיהא קצת קדם הלילה: (3) ולעולם שני ימים בין התקופה להשאלה, דאם התקופה ביום א', השאלה בתפלת ערבית השניקה ליום ד': (7): (ה) ובארץ ישראל

שער הציון

(8) אליה רבה וברכ"י יוסף ומגן אבירים, דלא כהמחמירין דנקא לכלל בשומע תפלה: (1) אליה רבה: (1) פרי"מ קודם בשם הלבוש: (6) דרך החיים: (3) מגן אבירים: (2) ר"ן: (7) ב"ח:

הלכות תפילה סימן קיז

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

לא שיק' לומר שיק' לברכת השנים ויתפלל בנדרה¹².

בו שבחו של מקום, צריך ללכת אחרי סדרי ארץ ישראל, ואין להזכיר גשמים בזמן שבארץ ישראל לא צריכים אותם, ואפילו במקום שבאותו זמן שואלים על הגשמים ביטל ומטר.

(12) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' קז ס"ק ז), שאי אפשר להתפלל תפילה אחת שחציה לשם חובה וחציה לשם נדבה, כשם שאי אפשר להביא קרבן שחציו חובה וחציו נדבה.

והוסיף החזו"א (שם ס"ק ח), שגם אם התפלל מנחה באותם מקומות ואמר 'טל ומטר' בברכת השנים, ובערבית לא אמר, לא אומרים שממה נפשך לא יצא, שכן גם אם יתפלל עוד פעם ערבית הרי לא ישאל בה.

[משנ"ב ס"ק יא]

צריך מדינא לתזר ולהתפלל בתורת נדרה¹³.

[משנ"ב ס"ק יג]

בין ששאל טל או לא¹⁴.

(15) ואם אמר בימות החמה רק 'ותן טל' ולא הזכיר 'מטר', כתב לעיל (סי' קיד ס"ק יד) שאין צריך לחזור, ואם אמר 'ותן טל ומ' ולא סיים את המילה, כתב הא"א (בוטשאטש, מהדו"ת ס"ג) שנכון לחזור לראש הברכה, כי אולי לענין זה הרהור כדיבור.

(13) וארצות שבהן ימות החורף הם בזמן הקיץ של ארץ ישראל, והקיץ שם הוא בזמן החורף בארץ ישראל (כארצות ארגנטינה וברזיל), כתב בשו"ת תורת חיים (ח"ג סי' ג, שהוא הראשון שדן בזה) וכן הנהיגו רבני לונדון ובראשם הגרי"ג אדלר, והסכים עמהם הגר"ש סאלאנט כמוכא בשערים מצוינים בהלכה (סי' יט ס"ק ג) ובשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' פה) שישאלו 'טל ומטר' בימות החורף של ארץ ישראל (דהיינו מיום ס' לתקופה כמנהג חוץ לארץ). ואם הגשמים מוזקים להם [מתשרי עד ניסן] יאמרו כל השנה 'ותן ברכה', ובזמן שצריכים לגשמים ישאלו בברכת 'שומע תפילה'. וכן דעת הגאון ר' יצחק אלחנן מקובנא (שערים מצוינים בהלכה שם ובשו"ת בצל החכמה שם) לגבי אוסטרליה.

ואם בימות החמה לא הזכיר 'ותן ברכה' וגם לא 'טל ומטר', כתב הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ג הע' קע) שלא יצא ידי חובה.

מאידך, בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' נו) כתב שלא ישנו ממנהג כל ישראל, ורק בדיעבד מי ששאל בקיץ 'טל ומטר' בברכת השנים אינו חוזר.

[משנ"ב ס"ק יג]

צריך לתזר ולהתפלל רק בתורת נדרה¹⁵.

(16) ואם שאל 'טל ומטר' בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, הורה הגר"ש אויערבך (משנ"ב ביצחק יקרא, ואשי ישראל פכ"ג הע' קפא) שאינו חוזר, כיון שנחשב בזמן גשמים, ואף שגם בזמן הזה שייך הטעם של עולי רגלים שמגיעים לארץ ישראל, מי"מ אין הדבר מפריע כל כך אם יתחיל לרדת גשם קודם לכן, וכן דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' קנח) וכן משמע בתהלה לדוד (ס"ק א), מאידך, דעת החזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות כו) שחוזר, וכן משמע בשערי תשובה (סי' קח ס"ק יז) בשם השלמי ציבור, שכתב שמי שטעה בתפילת מנחה שלפני יום שאילת 'טל ומטר' ושאל 'שמן הדין צריך לחזור ולהתפלל' וכו'.

ובשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' כא וח"ג סי' צא, ובקובץ מבית לוי ח"יא עמ' קג) כתב שלכאורה בארצות אלו [ארגנטינה וברזיל] יכולים לשאול לפי ימות הגשמים שלהם, הגם שהוא בימות החמה בארץ ישראל, ובימות הקיץ שלהם [שהוא חורף בארץ ישראל] לא ישאלו גשם, שכיון שימות החמה והגשמים אצלם הפוכים משאר העולם, שונה דינם מהמבואר בשו"ע שאם צריך גשם בימות החמה רשאי לבקש רק ב'שומע תפילה'.

[משנ"ב ס"ק יד]

ואם לא עקר רגליו¹⁷ חוזר לתחלת ברכת השנים, ואפילו אם נזכר קדם שפטים הכרחה¹⁸.

ובמקום שבו ספק אם הגשם מוזק, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' קעא) שלא ישאלו כל השנה, ורק בימות הגשמים שלהם ישאלו ב'שומע תפילה', והשי"ץ לא יאמר אף ב'שומע תפילה'.

ולענין הזכרת גשם במקומות אלו, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' קיד ס"ק כב).

[ביה"ל ד"ה ושאל]

אינו יוצא בתפילה הזו¹⁴.

(18) ואם אמר רק את 'השם', כתב החיי אדם (כלל כד סי"ד) שיאמר 'למדני חוקיך, ויחזור ליברך עלינו', וכן משמע לעיל (סי' קיד ס"ק לב ובביה"ל שם ס"ו ד"ה בלא).

(14) אולם החזו"א כתב (או"ח סי' יח ס"ק ז), שכל זה הוא רק לענין שאילת 'טל ומטר', אבל לענין הזכרת 'מוריד הגשם' שאנו מסדרין

הלכות תפלה סימן קיז

תפלה, *וימיהו, אם בארץ אחת קלה *הצרכים מטר בימות החמה *טעה בה יחיד *ושאל מטר בכרפת השנים, (אם רוצה) (י) חוזר ומתפלל בתורת נדבה בלא שאלה בכרפת השנים (אבל אינו מחיב לחזור (1) [1] (יא) קלל) (כ"ב) בשם מהר"א והרמב"ם והר"ן סבירי להו כהרא"ש): *ג *אם שאל (יב) מטר (יג) בימות החמה (יד) מחזירין (1) [1] אותו:

באר היטב

לשאל גשמים קלל שלא בזמן שתקנו תזיל אפלו בש"ת, אלא מרצון לפניו ית' בתענית וסליחות ואומרים פסוקים ומזמורים של מטר אבל אין שואלין ותן טל ומטר בש"ת, ושפמתי ששני גדולים הורו לשאל בצבור ותן טל ומטר בש"ת בעת צעירת גשמים ונאספו לעמם באותה שנה, ותלו הדבר בדאטרתו קמי שמאי עכ"ל. ובתשובת הרא"ש קלל ד ס"י וי"ד כתב דאף בשבת שאין מתענין מוזכירין י"ג מדות ואומרים פסוקים של מטר ע"ש. וכתב ט"ז עליו דאם יש עקר לקבלה זו נראה פשוט שבתפלה של ש"ץ קאמר, אבל כל יחיד ויחיד רשאי לשאל מטר בש"ת בלחש כמ"ש ע"ש: (1) **קלל.** ונראה לפ"ז, כן ח"ל שטעה ושאל גשמים בתפלה אחר ז' מרחשון תוך ס' יום לתקופה שאין צריך לחזור אפלו אין צריך לגשמים, וכנה"ג מט"ם הרדב"ז סימן נו זכ"ב ע"ת, ופרי"ת חולק בצורך לחזור אם אין צרכין לגשמים ע"ש. ונאם דכתב בש"ע הצרכים מטר וכו' הינו דוקא בשנעצר המטר אבל בלא"ה מחזירין אותו א"ע"ש שהגשם במקום שהוא אינו סימן קללה וצ"ע, ומ"מ בלשעת הקציר ל"כ"ע מחזירין אותו, מ"א: (1) אותו. ע"ש בסי' ש"לפני זה אם שאל מו' מרחשון ואילך מה דינו. אם נמשך בתפלת שבת והתחיל באמה חזון וסיסם בכרפת השנים ואז

שערי תשובה

נפסיק. ועין פהלק"ט ח"א סימן עג, אם שבת כן א"י לשאל מטר (בבלי ז' חשון) אין מחזירין ומהר"י מולכו כתב דמחזירין, וכתב בש"ע שצ"ע שצ"ע י"ד ספק יחזרו ויתפללו בתורת נדבה וא"ע לחפש דבר: [1] **קלל.** עכ"ט. ומהר"ח ח"ג סימן ג הסכים להרדב"ז וכו"כ בשכנה"ג ובר"י ומח"ב בשם נרע"אמה: [1] אותו. עכ"ט. ואם השי"ן

משנה ברורה

תמוז דסימן קללה הם, שואלין ב"שומע תפלה". כתב ט"ז: **הא דצבור מטר להתפלל ב"שומע תפלה" הינו כשמתפללין בלחש, אבל לא יאמר אותו השליח צבור בקול רם אפלו ב"שומע תפלה".** (ה) ומנהגנו כהיום שאומר השליח צבור ב"שומע תפלה", אבל אינו אומר "ותן טל ומטר" לחוד כי אם בפסוקים ושאר לשונות, וכבר נדפס בסדורים, ובשבת וראש חודש יום טוב (1) מוזכרין י"ג מדות ואומרים מזמורי-תהלים של מטר כדאיתא בסדורים: (י) **חוזר ומתפלל.** מרי שפ"ס: כל תפלתו, ואז יחזור ויתפלל בנדבה מתחלת התפלה; ואם נזכר קדם שפ"ס, לא ש"ף לומר שיחזור לברכת השנים ויתפלל בנדבה⁽¹²⁾, אלא יסיים מתחלה כל תפלתו ואחר כך יחזור ויתפלל בתורת נדבה [מאמר מרכזי]: (יא) **קלל.** ע"ן בבאר הלקה, דאם לא היה צעירת גשמים ושאל מטר במדינותינו מפסח ועד עצרת, צריך מדינת לחזור ולהתפלל בתורת נדבה⁽¹³⁾: **ג (יב) מטר.** בין ששאל טל לא או⁽¹⁴⁾ [כ"י]: (יג) **בימות החמה.** ע"ן לעיל בסעיף קטן יא, וע"ן בבאר הלקה, דאם שאל מטר אחר החג אף קדם ששים יום דתקופה במדינות הצריכות למטר בתחלת החג, צריך לחזור ולהתפלל רק בתורת נדבה⁽¹⁶⁾: (יד) **מחזירין אותו.** הינו, אם עקר רגליו חוזר לראש התפלה, ואם לא עקר רגליו⁽¹⁷⁾ חוזר לתחלת ברכת השנים, ואפלו אם נזכר קדם ששים הברכה⁽¹⁸⁾, יחזור

באר הלקה

נגרר תמיד אחר הצבור [מ"א]: * **וימיהו אם וכו'.** טעם דין זה הוא על-פי תשובת הרא"ש שפמתי: למה אין אנו שואלים בו' חשון ככני ארץ-ישראל? והי דאנו כתר בני כבל גרירין, הינו ברין מן הדינים שחולקין בני מערבא עם תלמוד בבלי או בני חז"ל לארץ עם בני ארץ-ישראל, מה שאין כן תלמי זה בטבע הארצות, שבארץ-ישראל היה צריכין למטר מדי בו' חשון ולכן שואלין בו' חשון, ובני כבל לא היה צריכים לגשמים עד ס' יום אחר התקופה לכן לא היה שואלים עד זמן זה, ואס"ן בארצות שצריכין לגשמים בחשון היה ראוי שינהגו כזה ככני ארץ-ישראל לשאל בו' חשון, וכן אם מנהג הארצות שצריכין למטר גם בימות החמה ונקמו ארץ אשכנז, שזכר שם הרא"ש שצריכה למטר גם מימי הפסח עד עצרתו, כל דינים בתפלה כמו בימי החג בארץ-ישראל. וכתב הרא"ש שלא להתקלו בדבר לפני חמצי דורו, ועל-פי זה כתב הרב בית-יוסף: נהי דלכתחלה לא קאמא לן פותה פיון שנתפשט בתפוצות ישראל ולא קותה, מפל מקום בדיעבד אם יחיד טעה והזכיר בזמן וכו', אין חוב לחזור להתפלל אלא בתורת נדבה, ובהו יבאר דברי השלחן ערוך, ומה שכתב: אם בארץ וכו', פרוש, לאפוקי אם איזו צירות צריכין למטר, כל שאין עליהם שם ארץ יחידיים דמי אפלו לדברי הרא"ש, דן מוכח בתשובת הרא"ש, והוכחא בבית-יוסף, ואפלו בדיעבד אם שאל מטר בכרפת השנים חוזר, ולפלא על הפרי תד"ש שפסק דעיר אחת הצריכה מטר, גם כן בדיעבד אין חוזר, הא יש ראיה מההיא דבני יגור להפך, אם לא שנתקן ונאמר דמה שפסק שם הגמרא ב"שומע תפלה" הינו רק לענין להתחלה, אבל בדיעבד אפלו בכרפת השנים, וצריך עיון: * **הצרכים מטר.** משמע קצת מלשון זה דדוקא בשנעצר המטר אבל בלא הכי מחזירין אותו, אף-על-פי שהגשם

במקום שהוא אינו סימן קללה. ולפי מה דמשמע מתשובת הרא"ש שפמתי מקור דין זה, המדינות שצריכות מטר בין פסח לעצרת כאשרפנו ודבוקה, אפלו כסמא דיתיה כמו בימי החג בארץ-ישראל, והי דלכתחלה לא קאמא לן פותה, על-פ"פנים לענין דיעבד אין לחזור, וצריך עיון [ממ"א ומח"ש]. וע"ן בספר זכר לאברהם שכתב ולא יבנס בספק בנכות. עוד כתב שם, דהוא הדין לדין במקומותינו דאנו צריכין מטר בין פסח לעצרת, דאם טעה ושאל אז מטר דאין צריך לחזור, דכפי הנראה כל המקומות הללו הצריכים לתקופה הם צריכים למטר וספור אשכנז וספור דרומי ארץ אשכנז וספור דרומי ארץ אשכנז וספור דרומי ארץ אשכנז, אבל בלא הכי חוב לחזור ולהתפלל. ונראה לי דהוא ספקא דרמא, על-פ"ן יחזר ויתפלל ויתנה: אם לא יצאתי י"ד תפלה עד דמה תהא לחובה, ואם יצאתי תהא לנדבה, וכדלעיל בסימן קח סעיף יא וכמו שכתב בבאר הגר"א בסימן זה ושם, דספקא דרמא הוי כספק לו אם התפלל שבסימן קח סעיף א, ע"ן שם כגמ' אברהם: והוא הדין בכל זה אם טעה ושאל מטר מו' מרחשון ולהלן במדינות שבחז"ל לארץ הצריכין מטר בתחלת החג, יחזר ויתפלל ויתנה כ"ל. והכל מהן טעמא, כי בבית-יוסף ובשערי-תשובה פסק דביעבד אין צריך לחזור ולהתפלל כהרדב"ז, ומכאן שם בהרדב"ז טעמו, וכיון שבמקום שהוא הוא זמן גשם, אף-על-פי שאין עמה צרך לגשמים אין לחזור התפלה בשביל זה כיון שעל-פ"פנים אינו סימן קללה, והוא פסקתה הפגן אברהם הג"ל, ומדוך-החיים וחי"אדם ועוד איזה אחרונים משמע דלא תפסו זה הספקא לרמא, אם לא שיש צעירת גשמים בקריא, על-פ"ן נראה שיעשה פדברינו ככ"ל: * **טעה בה יחיד וכו'.** נראה פשוט דהוא הדין אם כל הצבור או השי"ן טעה ושאלו טל ומטר, ומכ"ן אין חוב לחזור, דהא השעם הוא כמו שכתב מהר"א בדיקמות נראין דכרי הרא"ש ויש למכ"ן עליו על-פ"פנים לענין דיעבד, ואס"ן מו' לי יחיד או ש"ץ וצבור, והאי דנקט יחיד, לרבותא: אפלו אם רק יחיד שאל טל ומטר שלא פמנהג כל הצבור שם, אפלו הכי שפיר דמי פיון שצרך רבים הוא, וכן משמע בלבוש, ולפלא על הפרי מגדים והרד"ך החיים שכתבו דדוקא יחיד, אבל ש"ץ חוזר, דאין להם שום מקור לזה. ועוד נראה בפשיטות, דהא דנקט יחיד, משום דבצבור אפלו בתורת נדבה אינו יכול לחזור ולהתפלל, וכדלעיל בסימן קח סעיף ג, אבל חייבא ליכא אפלו בצבור, ונראה דהוא הדין בש"ץ. גם כמה שכתב הפרי-מגדים במשכבות-הקב סעיף קטן ב, דדוקא אם טעה אבל אם הויד חוזר לראש, וכדלעיל סימן קיד, לעניות דעתי לא נוכל לאמור זה בעניננו קלל, דהא השעם הוא משום דיש למכ"ן בדיעבד על הרא"ש, ונהי לדידה כדאמר אפלו הויד אינו חוזר, ונחש הברכה כף היא: * **ושאל מטר וכו'.** משמע שכתב לא טעה אלא התנהג כשאר בני אדם ולא הכיר, ואפלו הכי אינו מחייב לחזור ולהתפלל. ולכאורה קשה, דהא השעם הוא דלמא הלכתא כהרא"ש דנמשך זמן השאלה שם יותר, ואס"ן גם זמן הנדבה נמשך שם לדידה, כמבאר בתשובת הרא"ש שם בהדיא דתרווהו שוין בזה, ואס"ן יש לו לחזור בשביל שלא אמר גשם, דהא כתב שם בדמדינות כאלו יתנה להם הדין של חזנה של "מזרי הגשם" מעצרת ואילך כמו בארץ-ישראל מפסח ואילך, ע"ן שם, ומשמע שם דשוין לגמרי, ואס"ן כי היכי דבארץ-ישראל אם לא הכיר עד פסח מחזירין אותו, הכי נמי בזה עד עצרת, ואס"ן מהה"נ נמשך זמן יוצא בתפלה⁽¹⁴⁾: ולכאורה יתנה מזה ראיה להפרי-מגדים שכתב בסימן קיד אות ו, דלדעת השלחן ערוך בהנדבה, אפלו ארץ אחת קלה הצריכה מטר אפלו הכי מחזירין אותו, ולא סבירא לה בזה קלל כהרא"ש, וע"ן שם בבאר הלקה מה שכתבתי אודות זה; או אולי דהשלחן ערוך מרי בזה שכתב "וימיהו" וכו' למנהגו מנהג ספרד שנהגין לומר טל בימות החמה, וכדלעיל בסימן קיד סעיף ג, וקאמא לן שם בסעיף ה דאם הוזכר טל במקום גשם אין מחזירין אותו; אבל זהו דחק קצת, דמתחיל בתרתי, ספרד ואשכנז, ומסיים בראשית * **אם שאל מטר וכו'.** ע"ן

שער הציון

(ה) פרי-מגדים ושאר אחרונים: (1) רא"ש:

הלכות תפלה סימן קיז קיח

ד (טו) "אם לא שאל מטר בימות (ח) [ח] הגשמים מחזירין אותו אף-על-פי ששאל (ט) טל, אכל אם שאל מטר ולא טל אין מחזירין אותו: ה"א *אם לא שאל מטר ונזכר קדם 'שומע תפלה', אין מחזירין אותו (טז) וישאל (י) [י] ב'שומע תפלה': (ואם היה לו תענית וצריך לומר 'ענגו', יאמר השאלה (יז) קדם (יח) 'ענגו') (אבודרהם). ואם לא נזכר עד אחר 'שומע תפלה', אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה. ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אף-על-פי שעדין לא עקר רגליו (יח) *פעקורים דמי. ואם נזכר (יט) אחר שחתם 'שומע תפלה' קדם שהתחיל 'רצה', נראה שאומר 'ותן טל ומטר' ואחר-כך אומר 'רצה':

קיח חתימת ברכת 'השיבה', ובו סעיף אחר:

א *השיבה שופטינו' חותם בה (א) 'מלך אוהב צדקה ומשפט', ומראש השנה ועד יום-הספורים חותם (ב) 'המלך המשפט'. הגה מיהו, אם אמר 'מלך אוהב צדקה ומשפט' (ג) אין צריך (ד) [ה] לחזור, ולא אמרו שיחזור אלא במקום שכל השנה אומרים 'האל אוהב צדקה ומשפט' (הרי"ס פ"ק דברכות טור והגהות מנהיגים). ועין לקמן סימן תקפב:

א ברכות י"ב

באר היטב

נזכר שהוא שבת והנה בימות החמה ושאל מטר, חוזר עד שיאמר ברכת השנים מתקנה ואין ילך אצל שבת, הלכ"ט ח"ב סימן צ"א: (ד) הגשמים. ואם נזכר קדם שהתחיל תקע בשופר אומר שם כמ"ש סי' קיד ס"ו: (ט) טל. ולעיל סי' קיד לענין הנזכר סניא טל, עין ט"ו השע"ס: (י) בש"ת. אכל הנזכר לא שיקרא בש"ת דשכח הוא: (יא) ענגו. דשאלה חמירא מענגו, דאם לא אמרה מחזירין אותו משא"כ בענגו: (ב) לחזור. וכ"פ מ"א וכו"ט ומ"ט ושל"ח, ולבוש כתב דנהגין לחזור. וט"ו העלה דצריך לחזור ולהתפלל שנית בתורת נדבה, דיש חלוק אפילו נכנס מלך אוהב צדקה ומשפט, דבכל השנה אין המשפט עקר אלא הצדקה ולכן הקדמו למשפט, אכל מר"ה ועד י"ב המשפט עקר ולכן לא חזרו צדקה ע"ש, ועין סי' תקפב. אם בכל השנה אמר הפלך המשפט או הפלך הקדוש א"צ לחזור, עין כנה"ג סי' נה וסימן

שערי תשובה

חוזר התפלה וכן דעמו להשי"ת בכל הברכות, ועין לעיל סימן קיד בשם ש"ע מ"ש שם: (ט) הגשמים. עכ"ה, ועין בטוה בשם ראבי"ו ובלבוש. ועין בש"ע שבבית דוד ומאמר מרדכי ס"ל ולא ישאל שם ובמחין עד שי"ת וישאל שם, והוא הסכים שישאל קדם תקע ומשפט דגם הבר"י ס"ל הכי, ועין שם סימן קיד, וכן הסכים בשו"ת נ"ב מה"ח סימן ט וכתב שהע"ז אינו חולק כי אם על פרש המבוש אכל לדינא הכל מודים דיש לשאל קדם תקע ע"ש: [י] בש"ת. עכ"ה. וכתב ברי"י בשם מהרי"י מולכו שאם נזכר באמצע תקע או מרבה אחרת אומר נזכרו עד שית' וישאל שם, ולא אמרין שפסקין ונזכר לתחלת ברוך עליו וישאל משום שמא ישכח בש"ת ויצטרף לחזור לראש, דאין מן הנראי שיאמר ברכות לבטלה מפני הספק ע"ש: [ב] לחזור. עכ"ה. וכשם הרמ"ע באלפסי וזאת כתב במה"י שאם בשאר ימות השנה חתם הפלך הקדוש הפלך המשפט חוזר, אך בתפארת-ישועאל בהנהגות הרא"ש כתב דא"י, וכספי משנה: והנה כתב שכן הסכימו רב האחרונים. ומ"ש בבה"ט דלפי טעם ה"טו"י גם כנה יש

משנה ברורה

גם-כן לתחלת ברכת השנים. ועין באור הלכה: **ד** (טו) אם לא שאל(י). עין במגן אברהם ובשערי תשובה שכתבו, דאם נזכר קדם שהתחיל 'תקע בשופר' אומר שם. ובסימן קיד בכאור הלכה דבאר המהתחיל "בלי חתימה" הארכנו בזה וברכנו דיותר טוב שיאמר ב'שומע תפלה' דבזה יצא לכלי עלמא²⁰⁰; עתה מצאתי בספר קצור שלחן ערוך שפסק גם-כן הכי. ואם נזכר קדם שפסם ברכת השנים יאמר במקום שנזכר, אף אם נזכר אחר 'כשנים הטובות', יחזור ויאמר "ובקר שנתנו כשנים הטובות", כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה. (ו) וטוב יותר שיתחיל 'ותן טל ומטר' ויגמור כפסד²⁰¹: **ה** (טז) וישאל ב'שומע תפלה'. רוצה לומר, בברכת 'שמע קולנו', קדם 'כי אתה שומע²⁰², שמתקנת לשאל בה כל הבקשות²⁰³, וכדלקמן בסימן קיט. אכל הנזכר 'משיב הרוח', קומא לן לעיל בסימן קיד דאם שכח חוזר, משום דהנזכר שכח הוא ואין מקומה בזה הברכה שמתקנת לבקשה: (יז) קדם 'ענגו'. דשאלה חמורה מ'ענגו', דאם לא אמרה מחזירין אותו, מה שאין ב'ענגו': (יח) פעקורים דמי. והוא הדין אם רגיל לומר תחנונים וסיים תחנוניו ואמר אחרים הפסוק 'יהי לרצון' וגו', שבאמירת פסוק זה עשה הסח-הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו²⁰⁴. אף-על-פי שלא התחיל עדין 'עשה שלום': (יט) אחר שחתם. ואם נזכר אחר שאמר 'ברוך אתה ה', וסיים 'למדני חקך' ויאמר 'ותן טל ומטר' ואחר-כך 'כי אתה שומע' וכי²⁰⁵ כה"ל לעיל בסימן קיד):

א (א) מלך אוהב וכו'. ואם אמר בכל השנה (ב) 'המלך המשפט' (3) או 'האל המשפט', יצא¹: (ב) 'המלך המשפט'. בשני הדי², (ג) ויזכר בזה, כי יש אומרים שלא יצא, ומכל מקום בדיעבד אם אמר 'מלך המשפט' לא יחזור: (ג) אין צריך לחזור. עין (ד) באחרונים דמסקי, דאם נזכר תוך-כדי-דבור מעת אמרו 'משפט', אומר 'המלך המשפט' גם-כן, ואם לאחר-כדי-דבור, טוב לא יאמר, ואין מחזירין אותו³:

באר הגולה

במשנה ברורה דצריך לחזור לתחלת ברכת השנים, ואם לא התחיל רק מ'ותן ברכה' וכו', לא מקצי אם נזכר בתוך-כדי-דבור, ודאי יצא בדיעבד, אלא אפילו אם לאחר-כדי-דבור התחיל 'ותן ברכה, ובקר שנתנו וכו'. וסיים הברכה, יצא בדיעבד לח"א ע"ש כבא"ר: * אם לא שאל מטר וכו'. לכוונת נראה דהוא הדין אם חסר בשאר ברכה דבר שהוא מעקר הברכה [וגו] שחסר ענין ברוך גליות בברכת 'תקע בשופר', שנקראת במגנה דף יו על שם זה, ע"ש], גם-כן יכול להשלים בברכת 'שומע תפלה', ויאהב מתוספות ברכות כ"ט ע"א ד"ה מפני וכו', דלא מצטו רק דבר שהוא מענין שכח כגוה הנזכר והכדלה ושאר שכחים שאינם ענין תפלה ובקשה, מה שאין כן בזה; וגם אפילו בהכדלה נגזף פסק המגן-אברהם בסימן רצד סעיף-קטן ג דאם יודע שלא יהיה לו כוס להכביל ושכח לומר תפלה ב"חונן הדעת", יאמנה ב'שומע תפלה' כדי שלא יצטרף לחזור, אם-כן הוא הדין בזה, ומה דאימא לקמן בסימן קיט סעיף ג דאם טעה בברכה אחת מאמצעות שחזרו לראש הברכה, אפשר דתקם א"י שנזכר אחר "שומע תפלה", ונדע, דהלא בדבריו שם כלל גם-כן אם טעה ושכח לומר 'טל ומטר' בברכת השנים, ובהו בודאי אין לו לחזור לראש הברכה אלא שואל ב'שומע תפלה', אלא ודאי ילעגו 'טל ומטר' לא יציר דין המחבר רק אם נזכר אחר 'שומע תפלה', אם-כן אפשר דהוא הדין בזה; ומה שלא באר המחבר שם זה בפרוש, משום דרצה שם לכלל דינו גם לענין דלג, וכדלג אין שום נפקא-מנה בין נזכר קדם 'שומע תפלה' או אחר-כך, דאין רשאי לכלל ב'שומע תפלה'; ואף שהפירוש מש מקל גם בזה, כבר השינו התי"אדם; גם ענין טעות כולל אם הוסיף איהו דבר שהוא מקלל את הברכה, כגון שאמר 'טל ומטר' בימות החמה וכהאי גוונא, דבזה בודאי אין לו שום תקון ב'שומע תפלה', אכל לענין חסרון אפשר דיוכל להשלימו ב'שומע תפלה' וכגו"ל. ודע, דרדעת הגר"א לעיל בסימן נט סעיף א וסבירא לה דהעקר תלי בחתימה, יצא ואפילו השלמה אין צריך, כי מקצי לי לפי דעת השלחן-ערוך שם. אמר-כך מצאתי בפריימגדים, בסימן קיט אות ג במשפעות-ותב, ודעתו גם-כן דלא כפירי תדש הגי"ל. וגם בענין ספקתנו כתב, דאם דלג איהו בכות שהוא מענין הברכה אין יכול להשלימו ב'שומע תפלה', וטעמו, דלא דמי לשאלה והכדלה, דזה אינו נסח קבוע תמיד לכך תקנו לזה תקנה, מה שאין כן בששנה את הנפש הקבוע. ומכל מקום לעניות דעתי צריך עיון למעשה, אחרי דרדעת הגר"א ועוד פטה מהראשונים דהעקר תלי בחתימה לחור, וכמו שכתבנו בסימן נט בכאור הלכה, אפשר דבזה יש לצרף לזה דעת הפיר תדש הגי"ל דיהיה יכול להשלימו ב'שומע תפלה', כי גם הפריימגדים לא הביא רצוה לסקרנהו בזה: * פעקורים. עין משנה ברורה. כן כתב מגן-אברהם בסימן תככ וכן פסקו כל האחרונים, ודלא כמתי"אדם שכתב דבענין עקירת רגליו משש. ומה שכתב בגשמת-אדם דהירושלמי שהביא המגן-אברהם לא נמצא, הוא כפרק ה דברכות אחר המשנה 'מודים מודים', וגם הרשב"א הביאו בחיובו כפרק תפלת השחר, וכן מצאנו בעוה"י בתלמודי רבנו יונה פרק תפלת השחר ד"ה ולא אמן אלא ברגליו לומר תחנונים וכו', מפרש כהפגן-אברהם, עין שם. וראתו דהגשמת-אדם

שער הציון

(1) עין לעיל בסימן קיד סעיף ו בכאור הלכה ד"ה במקום: (ב) שערי-תשובה ושי"א: (3) פריימגדים: (ג) דברי-הסו"מ: (ד) דברי-הסו"מ ושי"א:

מילואים

הלכות תפלה סימן קמז קיו

המשך מעמוד קודם

מוריד הגשם, כך היו מכריזים שיש לומר 'טל ומטר', תעל הגשם כתב הירושלמי בתענית (ב, א) שהיו מכריזים רק ביום, כיון שאו הציבור נמצא, ולכן בדיעבד אם לא אמר בלילה 'טל ומטר', אין צריך לחזור.

[משנ"ב ס"ק ח]

אָכַל מִטֶּר יֵשׁ בּוֹ הֶזֶק לְשָׂאֵר אֲרָצוֹת⁽¹¹⁾.

(11) ובאותם מקומות שאינם צריכים גשמים בימות החורף, הסתפק הערוך השולחן (סעיף ז-ח) בדינו של מי ששכח שם לומר 'טל ומטר', אם עליו לחזור ולהתפלל.

ישראל, אם דעתו לחזור באותו שנה ישאל כבני ארץ ישראל, ואם דעתו לחזור לאחר מכן ישאל כבני חוץ לארץ.

ואם נמצא במקומות שאינם צריכים גשם בתקופה זו, יש לנקוט כדעת הפרי חדש שהביא המשנ"ב, שאם דעתו לחזור באותה שנה ישאל כבני ארץ ישראל, ואם דעתו לחזור לאחר מכן ישאל כבני חוץ לארץ, גם אם אשתו ובניו נמצאים בארץ ישראל.

[משנ"ב ס"ק ו]

וְקִדְעַת הַלְכוֹת קְטָנוֹת חֶלֶק אַ סִימָן עַג, וְכִמּוֹ בַּהֲזָכָה, עֵינֵי שֶׁשֶׁם⁽¹²⁾.

(12) שכתב ההלכות קטנות, שמוסתבר שכשם שהיו מכריזים שיש לומר

הלכות תפלה סימן קיט קב

המשך מעמוד 290

כתב שיאמר 'יהיו לרצון' ועננו, ויאמר שנית 'יהיו לרצון'.

[שעה"צ ס"ק כ]

וְקָל־שֶׁפֶן לְהַדְרֵךְ־הַחַיִּים גּוֹפָא, עֵינֵי בַּיָּד⁽²⁶⁾.

(26) שכתב (דיני סמיכת גאולה לתפלה ותפלת שמונה עשרה, סי"ב) שגם אם לא היו בתחילה עשרה מתענים בכל אופן אומר הש"ץ 'עננו' בשומע תפילה, וכן פסק המשנ"ב לקמן (סי' תקסו ס"ק יג), אלא שכאן הוסיף שאף לדעת השערי תשובה שחולק וסובר שאינו אומר, אך באופן שהיו עשרה ויצאו חלקם, גם הוא מודה שאומר הש"ץ 'עננו'.

[משנ"ב ס"ק יט]

כְּשֶׁאָר יִחַיד בְּעֶלְמָא⁽²⁷⁾ וְכוּ', אַחַר שְׁיִסִּים "בְּשִׁלוֹם" קָדָם אֲלֵהִי נְצַר⁽²⁸⁾.

(27) ואם טעה וחתם 'העונה בעת צרה', כתב הגרי"ח קניבסקי (אשוי ישראל פמיד הע' יב) שלא יצא ידי חובת ברכת 'שומע תפילה'.

(28) ויאמרנה קודם 'יהיו לרצון', וכמו שכתב החסד לאלפים (סי' קיד אות ח), שהרי הש"ץ אינו אומר 'אלקי נצור', והכף החיים (ס"ק כה)

סימן קכ

שְׂרָאוֹי לֹמֵר 'רְצֵה' בְּכָל תְּפִלָּה

[משנ"ב ס"ק א]

שְׂרָאוֹי לֹמֵר מִתְחִילִין מִ'וְאֲשִׁי וְשָׂרְאֵל'⁽¹⁾.

(1) וביאר הבי"ד בדעתם, שנהגו לומר 'רצה' רק בתפילות שיש בהן ברכת כהנים, שאז הכהנים עולים לדוכן.

ונהגו להוסיף בברכה זו בתפילת מוסף של יום טוב 'ותערב לפניך וכו', אך כשאין כהנים שעולים לדוכן, כתב לקמן (סי' קכח ס"ק קעג) שנהגים שלא לאומרו. והעיר הפאת השולחן (הלכות ארץ ישראל סי' ב אות יז ובבית ישראל ס"ק כד), שלכאורה בארץ ישראל שאומרים ברכת כהנים בכל יום, צריכים היו לומר 'ותערב לפניך' כל יום ולא רק ביום טוב. וראה עוד מה שכתבנו לקמן (סי' תפח ס"ק יג).

הלכות תפלה סימן קכא קכב

המשך מעמוד קמו

האם מוטב לעשות כדעת הגרי"א (המובא בהע' הקודמת) כדי שהיודי יהיה בתוך התפילה.

ואם בערב יום כיפור או ביום כיפור לא אמר 'יהיו לרצון' והגיע הש"ץ לקדושה, כתב המטה אפרים (שם ס"ו) שיאמר 'יהיו לרצון' באמצע היודי ויענה קדושה.

[משנ"ב ס"ק ז]

בְּאֶקְצֵעַ בְּרַכַּת קְרִיאַת שְׁמַע, וְהוּא הַדִּין הַקָּא⁽⁸⁾.

(8) ולכן מבואר שם (בס"ג ובמשנ"ב ס"ק יז) שיכול להפסיק באמצע 'אלוקי נצור' כדי לענות 'אמן יהא שמיה רבא' עד 'עלמאי' [ולא 'ימשוך' יתברך] וכו', וכן לענות 'אמן אחרי' דאמין בעלמא'.

וקדושה, יענה 'קדוש קדוש' [עד 'כבודו', וכמבואר בחיי אדם כלל ב ס"ד] ו'ברוך כבוד' וגו'.

ו'ברכו', כתב שם (ס"ק יח) שיענה 'ברוך ה' המבורך' וגו', וכן על 'ברכו' של העולה לתורה, והוסיף (שם) שיש אומרים שגם יענה 'אמן בסיום ברכת העולה לתורה', וכתב התהלה לדוד (שם ס"ק ג) שמשמע שיענה גם על ברכת 'אשר בחר בנו' וגם על ברכת 'אשר נתן לנו', וסיים בצ"ע.

(5) שכתב (כלל כד סכ"ו) שיש לומר 'יהיו לרצון' קודם 'אלוקי נצור', ובמשך דבריו (שם סכ"ז) כתב שמותר לענות קדיש וקדושה אפילו כשלא אמר 'יהיו לרצון', אך אם אפשר יאמר תחילה 'יהיו לרצון'.

(6) שאף שאומרים 'אלוקי נצור' קודם 'יהיו לרצון', לא מוכח מזה שיהיה מותר גם לענות קדיש וקדושה, ובסידור הגרי"א (תפילת שמונה עשרה, קודם 'אלוקי נצור') מבואר שלדעת הגרי"א אמירת 'יהיו לרצון' היא גמר התפילה, ולכן כשאין בכך צורך לא יאמר 'יהיו לרצון' קודם 'אלוקי נצור', אלא רק בסופו.

[משנ"ב ס"ק ג]

נְטוֹב לֹמֵר 'יְהִי לְרָצוֹן' קָדָם הַתְּחַנּוּנִים וְאַחֲרֵיהֶם⁽⁹⁾.

(7) ואותם האומרים תמיד 'יהיו לרצון' קודם התחנונים, כתב לקמן (סי' תרו ס"ק טז) שגם במנחה של ערב יום כיפור ובתפילות יום כיפור יאמרו 'יהיו לרצון' קודם היודי. והגרי"א לוינשטיין (אור יחזקאל מכתבים קצג) נהג כל השנה לומר 'יהיו לרצון' קודם התחנונים, וכרעת המשנ"ב, ורק בתפילות של ערב יום כיפור ושל יום כיפור הסתפק